

Како су позоришници 1938. ожалили Нушића

На Богојављање, 19. јануара 1938. године, у свом дому преминуо је Бранислав Ћ. Нушић. Иако се знало да је највећи српски комедиограф већ дуже време озбиљно болестан, вест о смрти све је изненадила. Сахрана Нушићева је један од најзапаженијих јавних догађаја у културном животу престонице између два светска рата. Посмртни остаци Б. Нушића били су изложени на катафалку у фоајеу Народног позориш та 21. јануара, а сахрана је обављена 22. јануара.

После одржаног помена над одром покојника, ковчег је изнет и стављен на кола. Са балкона Позоришта од покојника су се опростили Димитрије Магараш евић, министар просвете, у име краљевске владе, Вељко Петровић, у име Српске академије наука, затим др Бранислав Војиновић, управник Народног позоришта, па др Бранко Шеноа, интендант загребачког Народног казалишта и Душан Николајевић, у име Удружења драмских аутора.

Поворка се зауставила пред Универзитетом, Капетан Мишиним здањем. У име студената од писца се, са балкона, опростио Милош Минић, студент права. Поворка је даље кренула према Саборној цркви, где су се налазили званичници: краљев изасланик пуковник Дурбешић, командант Београда генерал Петар Косић, представници Удружења резервних официра и ратника, угледне личности јавног и културног живота, међу којима је био и сликар Урош Предић. Опело је извршио митрополит загребачки Доситеј се великим бројем свештеника.

После опела од Нушића се опростио др Јустин Поповић, проф. Универзитета. Пред црквом су се од покојника опростили Марко Цар, Григорије Божовић, у име уредништва “Политике”, Мита Димитријевић, у име ПЕН-клуба. Последњи говорник је био Божа Николић, председник Удружења глумаца.

Погребна поворка је потом кренула Кнез Михаиловом улицом, преко Теразија, Александровом и Гробљанском до Новог гробља. У Кнез Михаиловој, пред књижаром Влад. Н. Рајковић а, погребна поворка се зауставила, где је прочитана кратка молитва. Целим путем, бележе извештачи новина, с обе стране тротоара, био је прекрилио свет који је изишао да ода последњу пошту вољеном писцу.

На гробљу су се с покојником опростили Радослав Веснић, у име Клуба независних књижевника, Душан Матић, у име Удружења уметника, нау- чника и писаца и Пјер Крижанић, у име Новинарског удружења. Последњи говорници су били Добривоје Стојановић, потпредседник Удружења резервних официра и ратника и књижевник Милорад Павловић Крпа, вршњак и дугогодишњи пријатељ.

Ево неколиких одломака из опроштајних написа, говора и изјава позоришника који су деценијама сарађивали с Браниславом Нушићем.

Милан Грол: “Да би се схватио карактер Нушићевог хумора, треба имати на уму симпатију коју он показује према лицима у својој комедији: начин на који он ужива у њима као творевинама свога духа независно од суда који о њима остаје као људима. Смејући се типовима у Нушићевој комедији, гледалац осећа у њиховом друштву писца који се заједно с њима смеје, као сабраћи својој... Типови у Нушићу нити су сликани са одстојања, нити су изузетни и издвојени. У њима су уопштене црте читавог једног реда у друштву, једне професије, схватања и навика једног краја. Ако у њима живот није захваћен у дубини, у ширини, колективно он није остао без израза.

У том погледу Нушић је у комедији расковао племенити метал за ситну пару, ситну и многу, и за многе. Признаван и непризнаван од критике, и примљен у Академију тек у седамдесетој години, Нушић је завршио не само као најактивније име, него и као потреба времена. Једно од највећих задовољења Нушићу је осећање празнине иза његове смрти, празнине и бриге у позоришту, коме је он убризгавао камфор из године у годину, празнина у публици, која је, разбијена у идејама и осећањима, бар у вечерњим сатима налазила у Нушићу не- што заједничких сензација о дневном животу”.

Милан Предић: “Да се наше грађанство, толики наш мали човек, прибере око ковчега Бранислава Нушића, око мртвог тела писца комедија, шала, ствараоца карикатура, ведрога писца, забављача, да сачини читаву дугу и добровољну гарду око његовог спровода, од седишта града до далеког гробља, није навела ни обична радозналост света према свечаној процесији, жеља за суделовањем у јавном чину, нити је привукло једно звучно име, ни оно што би се назвало ’захвалност смеху’, па ни захвалност обичног, непримећеног човека према уметности која се сетила да је жив... Прави узрок који је доставио те дуге редове Нуцшћевих суграђана на улице којима је његово мртво тело пронесено, то је једно друго тумачење, друкчије додељен значај који је Ну- шићев смех морао добити и добио у време кад је пао и крај живота, и то не само, како би се могло мислити, захваљујућ и неким његовим последњим делима, ипак осетио обележеним тим временом ... Ако је некад Нушићев смех могао бити сматран као подсмех, данас он може бити само замерка, протест, критика онога што је комично зато што остаје и траје преко времена, без бележења знакова распадања, у својој извитоперености, у тетурању, посртању. Данас су те масе осетиле да је овај ироничар са њима. А одлика дела која су заиста изворна, непосред- на и која су талентована баш је у томе. Нушићева изворност није могла да добије бољу потврду до ту многоструку и многовремену важност”.

Милан Дединац: “И ја већ назирем живог Нушића који ће победити. Он већ побеђује. Њега изграђују и изо- штравају за ту борбу живе речи Нуши- ћевих сатира, које су се, иако народ не ствара репертоаре народних позори- шта, скоро једине и задржале на позорницама у целој земљи. И стварају да мисао и смех и све оне асоцијације које се рађају код гледалаца при свакој таквој речи. Само да би победио, тај живи Нушић мора бити оштар и јасан! Он се мора подићи без сентименталности и критички осветлити јаком светлошћу. Мора се изнети под каквим је објективним и субјективним условима свако његово дело постало... А у Нушићевом делу, углавном, позитиван је посао само његово негирање, уједи његове сатире”.

Божа Николић: “Удружење глумаца Краљевине Југославије, у име свих југословенских глумаца, позвано је да општој жалости дода и свој најскру- шенији бол при опроштају са оцем свеукупне глумачке породице. Велики старатељ наш, Бранислав Нушић, за педесет година свог позоришног стварања значио је за све нас: последњи излаз, котву спасења, сигурну кору хлеба! Где год би позориште запало, кад год су залагане глумачке ствари, костими и позоришне декорације, увек је спасавао од коначне пропасти само овај неумрли отац Мелпоменине деце, велики хранитељ наш, Бранислав Нушић с његовим комадом који пуни кућу... Нушићева је заслуга што се је одржала и отхранила полувековна наша глумачка сиротиња у путничким позориштима, јер им је он пружао себе кроз своје комаде, даване без тантијема, чак и без непосредне захвалности. Кадгод су и наша највећа, централна позоришта западала у кризе, оне су преброђаване једино давањем Нушићевог репертоара. Многе позоришне установе, као и сви ми позориш ни трудбеници, вечито дугујемо великом покојнику за своје постојање. Наш дуг је и уметнички и човечански и ми га одужујемо играјући у његовим комадима с највећом вољом и трудом да постигнемо највећи успех. Ми нисмо незахвални синови, Браниславе Нушићу, јер, ево, у име југословенских глумаца, над Твојим мртвим телом, полажем завет да ћемо име и славу Твоју проносити с покољења на покољење, кроз векове наше позориш не културе, докле трају

даске што свет значе, као Твоји најблагодарнији синови, оче и хранитељу наш!”

Жанка Стокић: “Нушић је био мој родитељ. Родитељ мога репертоара. Он је начинио од мене оно што сам сада, улогама које је за мене писао. Био је то велики човек, велики толико да ми још дуго и дуго нећемо имати сличног по величини... Нушић је за нас глумце значио огромно. Ми смо га волели као оца и мазили га као дете. Он је као отац бринуо о нама, старао се да нам да најбоље улоге, а ми смо га због тога пазили и чували. Нушић нас је данас оставио. Али док је позоришта и док је глумаца, знаће се за Нушића и он ће међу нама увек бити жив”.

Душан Раденковић: “Његовом смрћу позориште је изгубило најомиљенијег аутора, а глумци писца који је са виртуозношћу умео да напише комад тако да у њему и мале улоге буду изразите и велике. Ми, глумци, од срца оплакујемо смрт патријарха наше драме који већ пола века господари на- шом сценом. Он је волео глумце много као што и они њега много воле. Он је умео свакоме да пружи своје пуно пријатељство, а старијим глумцима и своје другарство. Ја лично био сам почаствован његовим великим симпатијама, које су се на видан начин манифестовале на дан његове прославе”.

Ана Паранос: “Нушић мртав! Та два појма не слажу се никако. Та он је целога века терао шалу са свима и са свачим. Можда је и ово једна од његових шала. Кажите лекарима нека га прегледају боље. Можда се ипак варају”.

Тода Арсеновић: “Нушић је умро, кажу... Ако су живи његови комади, ако је жива његова реч коју ми глумци изговарамо преко рампе публици, немогућ но је да је Нушић умро. Умрло је његово тело, али он је жив и ту је међу нама непрекидно”.

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

Њијевни тестаменат

Спор је темпо којим ми корачамо у племенитој тежњи да се уврстимо у редове културом и напредком далеко изма- клих народа; спор је темпо да ми у блиској, на можда и у даљој будућности не можемо догледати остварење тих својих тежњи. Не лежи узрок томе у недостатку духа, недостатку духовних моћи наших, већ у тежњама и материјалним и мо- ралним приликама и условима под којима се наша млада култура развија. Културни изрази, културни покрети, прег- нућа у нашем су друштву још увек појаве другог и трећег реда; носиоци тих израза, покрета и прегнућа, дакле гради- тељи културе, код нас су мал’те не излишни људи, чак толико излишни да се њихова реч отстрањује чак и кад се решава о најважнијим културним питањима. Сем тога, млада култура као и млада биљка за свој развитак и процват тражи атмос- феру зрачнију, по што је ова коју јој наше поднебље нуди. Под нашим, тако често мутним поднебљем, млада се биљка не може да развије у стабло, нити да да пуно цваст, као што ни духовно стваралаштво не може доћи до пунога изражаја, те стога многа реч остаје недоречена, многа мисао можда неисказана, многи ток пресушује на самоме извору своме или бар не даје све изобиље своје духовне моћи.

Ма колико снажан духом, појединац није кадар ни сво- јим напорима ни евентуалним својим личним успесима, да измени ове прилике; тек удружене све духовне моћи, једном заједничком и истрајном акцијом, моћи ће културним прег- нућима да прошире духовне вредности у нашој средини и моћи ће да им обезбеде значај који оне имају у развиту једног културног младог друштва.

(1937)